

Sociale Steun Stimuleren

Resultaten van de training Triple S in
Hilversum en Heerhugowaard

Sociale Steun Stimuleren

Resultaten van de training in Triple S in Hilversum en Heerhugowaard

Marjolijn Distelbrink
Judith Schöne

Met medewerking van:
Sandra Hollander (SO&T)
Suzanne van der Eerden (Verwey-Jonker Instituut)
Cecile Winkelman (Swazoom)

Maart 2014

Inhoud

Samenvatting en conclusies	5
Inleiding	5
Dit onderzoek	5
Wat is Triple S?	5
Wat weten en doen beroepskrachten al?	6
Vragen rond het stimuleren van eigen kracht	6
Het stimuleren van eigen kracht van ouders	6
Netwerken benutten	6
Het gesprek over opvoeden ondersteunen	7
Aansluiten bij de wijk	7
Wat levert de training op volgens deelnemers?	7
Wat levert de training op volgens metingen?	8
Tot slot	8
Inleiding	9
Leeswijzer	10
1 Achtergronden	11
1.1 Deelnemers	11
1.2 Doelen en achtergronden Triple S	12
2 Attituden, vaardigheden en verwachtingen vooraf	13
2.1 Motivatie en verwachtingen	13
2.2 Voormeting: de kracht van zelfregulatie (ouders)	13
2.3 Voormeting: de kracht van netwerken	15
2.4 Voormeting: de kracht van de wijk	17
3 Observaties	21
3.1 Workshop 1: de kracht van zelfregulatie (de ouder)	21
3.2 Workshop 2: de kracht van het netwerk	23
3.3 Workshop 3: de kracht van de wijk	27
3.4 Evaluatie door de trainer	32
4 Resultaten van de training	34
4.1 Ervaren leeropbrengst tussentijds	34
4.2 Ervaren leeropbrengst na een aantal weken	36
4.3 Meetbare leeropbrengsten van de training	38
Literatuur	42

Samenvatting en conclusies

Inleiding

Met de transformatie van het jeugdstelsel zien gemeenten zich geplaagd voor grote opgaven. Een daarvan is het beter ondersteunen van de eigen kracht van gezinnen en van (wijk)netwerken. Dit vraagt een omslag in de werkwijze van beroepskrachten die werken met gezinnen. Zij moeten leren gezinnen zo veel mogelijk eigen vragen te laten stellen, zelf oplossingen te laten vinden voor problemen, netwerken rond gezinnen aan te spreken en samen te werken met vrijwilligers en professionals in de pedagogische civil society.

Om beroepskrachten te ondersteunen bij deze omslag is de training Triple S (Sociale Steun Stimuleren) ontwikkeld. Deze bestaat uit drie workshops over de kracht van ouders, de kracht van netwerken en de kracht van (informele inzet in) de wijk. In de zomer van 2013 werd de training uitgevoerd in Hilversum en Heerhugowaard. Het Verwey-Jonker Instituut onderzocht vanuit de Kenniswerkplaats Tienplus (gefinancierd door ZonMw) de opbrengsten, en ging na waar vragen en onzekerheden van beroepskrachten liggen. Dit rapport doet verslag van het onderzoek. De resultaten zijn interessant voor wijkteams en beleidsmakers die meer willen weten over het stimuleren van eigen kracht of daarbij ondersteuning zoeken.

Dit onderzoek

De centrale vraag van dit onderzoek luidde:

Wat levert de training Triple S beroepskrachten op? Welke nieuwe attitudes, vaardigheden en handelwijzen hebben de deelnemers zich eigengemaakt die relevant zijn voor het versterken van eigen kracht van ouders, het benutten van netwerken en de kracht van de wijk?

Om de vraag te beantwoorden is een veranderingsonderzoek uitgevoerd. Attitudes, vaardigheden en handelwijzen van beroepskrachten zijn voorafgaand aan de training(sbijeenkomsten) en zes weken na afloop van de training gemeten via gesloten vragen. Daarnaast zijn bij elke trainingsbijeenkomst vooraf en achteraf en bij de nameting *open* vragen gesteld. Bij de training is voorts geobserveerd, om een beter beeld te krijgen van de uitvoering en van de kwesties die spelen voor beroepskrachten. Aan de training in Hilversum en Heerhugowaard namen in totaal 37 beroepskrachten deel. Ze werken in het preventieve jeugdveld en/of zijn lid van een wijkteam. Hilversum was mede financier van dit onderzoek. De nameting vond plaats in november 2013.

Wat is Triple S?

De training Triple S is ontwikkeld door SO&T en beoogt beroepskrachten in het jeugdveld te ondersteunen op drie vlakken: bij a) het stimuleren van de eigen kracht (zelfregulatie) van ouders, b) het betrekken van netwerken rond gezinnen bij oplossingen voor opvoedvraagstukken en c) het aansluiten bij informele en formele netwerken op wijkniveau. Dit zijn ook de onderwerpen van de drie workshops waaruit de training bestaat. De training is vooral gericht op het veranderen van bewustzijn en attitudes, en reikt daarnaast praktische handvatten aan. Er is veel ruimte voor onderlinge uitwisseling tussen de deelnemers, onder meer via groepsopdrachten en discussies over stellingen. Voorts vindt overdracht plaats van theorie en kennis uit onderzoek, bijvoorbeeld over zelfregulatie (met het opvoedprogramma Triple P als basis) of typen wijken en hoe daarbij aan te sluiten (uit onderzoek van DSP). De observaties laten zien dat de feitelijke invulling van de afzonderlijke workshops per locatie wat uiteen kan lopen, afhankelijk van de behoeften en voorkennis van de groep.

Wat weten en doen beroepskrachten al?

Uit de vragen vooraf blijkt dat beroepskrachten al over veel kennis beschikken en deels al uit zichzelf eigen kracht aanspreken in hun werk. Technieken als (door)vragen en luisteren naar ouders en kinderen passen velen al toe. Ook het betrekken van netwerken is voor een aantal beroepskrachten al vanzelfsprekend. Zij beginnen een hulpverleningstraject met het in kaart brengen van hulpbronnen rond gezinnen. De wijk en het betrekken van vrijwilligers staan minder op het netvlies van de gemiddelde deelnemer aan de training. Dit is voor velen nog nieuw. Organisaties in de wijk, zowel formeel als informeel, zijn niet altijd bekend, en hoe ermee samen te werken is nog een vraag. Beroepskrachten zijn zich deels wel bewust van de mogelijkheden om aan te sluiten bij informele netwerken in de wijk of deze te versterken, maar doen er in de praktijk nog weinig mee. Het opbouwen van netwerken in de wijk kost veel tijd en is vaak niet hun hoofdtaak; het komt erbij. Het werken op wijkniveau roept ook nieuwe vragen op, zoals: wat doe je met klachten van wijkbewoners over de opvoeding in een buur gezin?

Vragen rond het stimuleren van eigen kracht

Maar ook hebben beroepskrachten vragen over de terreinen waarin ze al meer thuis zijn. Bijvoorbeeld over het stimuleren van zelfregulatie. Hoe stimuleer je ouders die het moeilijk vinden naar hun eigen rol te kijken bij problemen van kinderen, of die denken dat ze bepaalde dingen niet kunnen? Hoe stimuleer je zelfregulatie bij gezinnen met grotere problemen waar oplossingen voor moeten komen, of in een dwangkader? Hoe blijf je op je handen zitten en schiet je niet in de rol van oplosser? Als het gaat om het benutten of aanspreken van netwerken rond gezinnen zijn er twijfels over hoe dit te doen als gezinnen te eenzijdige netwerken om zich heen hebben met dezelfde problematiek. Of hoe ouders te bewegen hun netwerk aan te spreken; er is vaak weerstand of het idee dat de omgeving het te druk heeft met het eigen leven.

Het stimuleren van eigen kracht van ouders

Uit de observaties tijdens de workshops is meer gedetailleerde informatie naar voren gekomen over welke knelpunten beroepskrachten tegenkomen bij het stimuleren van eigen kracht en wat voor oplossingen er zijn. Het *stimuleren van zelfregulatie* (eigen kracht van ouders) kan lastig zijn omdat ouders soms snelle oplossingen verwachten, of omdat het oplossen van problemen eerst extra investering vraagt, zo komt naar voren. Extra investering is soms moeilijk te realiseren in de context van bezuinigingen, met juist weinig tijd per gezin en een hogere caseload. Zeker als ouders geen Nederlands spreken of minder gewend zijn hun eigen mening te geven (zoals vaker speelt bij niet-westerse gezinnen), kan het stimuleren van zelfregulatie in het gedrang komen door de korte tijd per gezin. Maar beroepskrachten zijn wel van mening dat het op langere termijn winst kan opleveren. Bovendien: je kunt klein beginnen. Het helpt al als je op zijn minst ouders of jeugdigen betreft bij het bepalen van doelen van de hulp. Goed doorvragen helpt om vragen achter de vraag naar boven te krijgen.

Netwerken benutten

Tijdens de training was er voorts plaats voor reflectie op *inzet van netwerken* rond gezinnen. Door de individualisering is het minder vanzelfsprekend dan vroeger om op anderen terug te vallen. Ouders vinden het soms moeilijk steun te vragen, geven de beroepskrachten aan. Hierin kunnen ze begeleid worden. Maar ook vanuit beroepskrachten kan er soms weerstand zijn om informele steun rond gezinnen in te schakelen. Het inzicht dat informele en formele steun elkaar goed kunnen aanvullen kan helpen. Het is belangrijk steeds te kijken wat in een bepaalde situatie het beste past. Een lastig punt bij het inschakelen van informele steun is dat netwerken rond gezin-

nen soms te eenzijdig zijn of spanning in zich kunnen dragen. Daar kunnen beroepskrachten juist een rol in spelen, zo komt in de training aan de orde: zij kunnen helpen ouders in contact te brengen met andere typen netwerken (linking/bridging) en zo het sociaal kapitaal van gezinnen vergroten.

Het gesprek over opvoeden ondersteunen

Beroepskrachten worden in het nieuwe stelsel uitgedaagd niet alleen individuele gezinnen te ondersteunen, maar ook het *gesprek over opvoeden* tussen gezinnen *te stimuleren* en op die manier netwerken rond gezinnen te versterken. Er blijken tijdens de training veel ideeën (en ervaringen) te zijn over hoe dit te doen. Beroepskrachten zien kansen in het beter benutten van plekken waar ouders al samenkomen, zoals scholen, de speeltuin, het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG), de sportclub, de moskee of de kerk. De rol van de beroepskracht is daarbij vooral het creëren van randvoorwaarden. Een ander idee is het aansluiten bij *activiteiten* die niet direct met opvoeding te maken hebben: kinder- en jongerenwerk, een burendag, een wijkschouw, tuinieren in gezamenlijke moestuinen. Ook al bestaande werkwijzen worden genoemd, zoals het organiseren van ouderbijeenkomsten, ouders (meer) doorverwijzen naar het CJG, een opvoedweek of -karavaan organiseren. Tot slot zien beroepskrachten mogelijkheden bij virtuele netwerken (social media) om het informele gesprek over opvoeding te ondersteunen. Zoals eerder aangehaald: er zijn weliswaar ideeën, maar het incorporeren hiervan in het werk is nog geen staande praktijk. Dit heeft wellicht ook te maken met twijfels die sommige deelnemers aan de training hebben over de gedachte dat wijkbewoners ruimte en behoefte hebben om met elkaar in gesprek te gaan over opvoeding. In het nieuwe stelsel wordt hier veel van verwacht, maar is dit wel een juiste vooronderstelling?

Aansluiten bij de wijk

Vooraf in kwetsbare wijken is de vraag hoe *de kracht van de wijk te ondersteunen*, komt tijdens de training naar voren. Een wijkanalyse kan daarbij helpen, zo reikt de training aan. Is er sprake van sociale samenhang in de wijk of zijn er juist spanningen? Waar(bij) komen die wel naar voren, waar(bij) niet? Is er een wijkagent die wordt geaccepteerd? Wat is daarbij de succesfactor? Wat maakt het verschil in een wijk? Dat kan soms iets kleins zijn: een strategisch geplaatst bankje waar buurtbewoners met elkaar in gesprek gaan.

Gesprekken tussen beroepskrachten onderling, maar ook gesprekken met wijkbewoners en huisbezoeken helpen om mogelijkheden te ontdekken om de kracht van de wijk te verbeteren. Ook kan kennis uit onderzoek over typen wijken hierbij helpen. En kennis over de sociale kaart; beroepskrachten blijken zich nog niet altijd even bewust te zijn van de diverse aanknopingspunten voor samenwerking in hun wijk, zowel formeel (bijvoorbeeld mede-opvoeders) als informeel (vrijwilligers, informele netwerken).

Wat levert de training op volgens deelnemers?

Triple S levert beroepskrachten op diverse terreinen iets op, zo blijkt uit hun antwoorden op open vragen. De training geeft hun in eigen woorden:

- Handvatten voor bijvoorbeeld het voeren van gesprekken met ouders die eigen kracht meer naar boven halen. Door het stellen van andere vragen wordt meer een beroep gedaan op wat ouders zelf kunnen.
- Bewustwording van het belang van het stimuleren van de eigen kracht van ouders en van de kracht van netwerken. Bijvoorbeeld: dat informele steun een eigen waarde heeft naast formele hulp.
- Kennis over hoe zij ouders verder op weg kunnen helpen bij het inschakelen van steun, en netwerkvorming of ontmoeting kunnen ondersteunen.

- Inzicht in wat de wijk kan opleveren bij het versterken van eigen kracht van ouders en hoe beroepskrachten dit kunnen aanpakken.

Deelnemers waardeerden de uitwisseling van ervaringen en inzichten, deze heeft hun naar eigen zeggen veel opgeleverd.

Wat levert de training op volgens metingen?

Ook via gesloten vragen is vastgelegd wat de training heeft opgeleverd. De vergelijking van de scores op stellingen voor- en achteraf bevestigt dat deelnemers aan Triple S nieuwe vaardigheden, attituden en handelwijzen hebben ontwikkeld die hen helpen de eigen kracht van ouders te versterken en netwerken rond ouders en in wijken beter te benutten. De schaalscores zijn op alle drie de thema's hoger na afloop van de training. Bij de schaalscore 'kracht van het netwerk' en 'kracht van de wijk' (workshop 2 en 3) gaat het om significante verschillen, ondanks kleine aantallen ondervraagden. Ook op diverse afzonderlijke stellingen zijn de veranderingen positief, deels ook significant. De verandering in schaalscores geldt voor de meeste afzonderlijke deelnemers.

Tot slot

Triple S is een training die bestaat uit drie bijeenkomsten. Uit het onderzoek blijkt dat een aantal deelnemers er behoefte aan heeft om achteraf nog eens bij elkaar te komen en op basis van vragen die rijzen bij toepassing van nieuwe kennis en vaardigheden bepaalde werkwijzen nog eens concreet aangereikt krijgen. Triple S is niettemin een goede start voor het opdoen van kennis, houdingen en competenties die beroepskrachten kunnen benutten bij de transformatie van de zorg voor jeugd.

Met de transformatie van het jeugdstelsel zien gemeenten zich geplaatst voor nieuwe opgaven. Een daarvan is het beter ondersteunen van de eigen kracht van gezinnen en van (wijk)netwerken. Dit vraagt een omslag in de werkwijze van beroepskrachten die werken met gezinnen. Zij moeten leren gezinnen zo veel mogelijk eigen vragen te laten stellen, zelf oplossingen te laten vinden voor problemen, netwerken rond gezinnen aan te spreken en samen te werken met vrijwilligers en professionals in de pedagogische civil society.

Om beroepskrachten te ondersteunen bij deze omslag is de training Triple S (Sociale Steun Stimuleren) ontwikkeld. Het Verwey-Jonker Instituut onderzocht vanuit de Kenniswerkplaats Tienplus (gefinancierd door ZonMw) de opbrengsten, en ging na waar vragen en onzekerheden van beroepskrachten liggen. De resultaten zijn interessant voor wijkteams en beleidsmakers die meer willen weten over het stimuleren van eigen kracht of daarbij ondersteuning zoeken.

